

ΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΑΣΥΝΕΙΔΗΤΟ¹

Rokus Hofstede*

R. KLIBANSKY, D. PEARS (εκδ.) *LA PHILOSOPHIE EN EUROPE* Παρίσι, Gallimard, 1993, 814 σ.

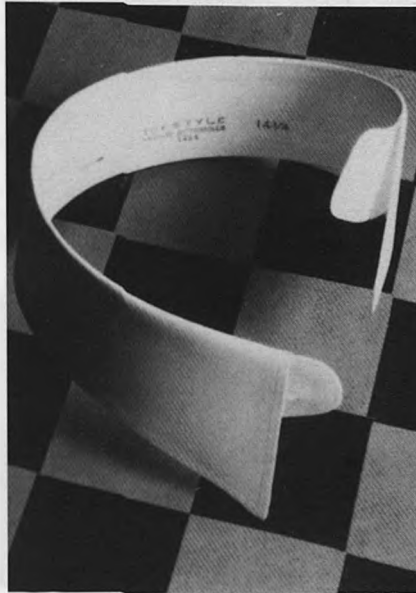
ΑΥΤΗ Η ΜΕΛΕΤΗ για τη φιλοσοφία στην Ευρώπη, η οποία σκιαγραφεί ένα πλάνο δεκαεννέα εθνικών φιλοσοφιών που παρουσιάζονται από τοπικούς σχολιαστές (και συμπληρώνονται από μερικά γενικά άρθρα με ποικιλία αντικείμενα και ενδιαφέροντα), αποτελεί ένα κατάλληλο εργαλείο για να σταθμίσουμε τα εμπόδια που ορθώνονται σε μια σκέψη «χωρίς σύνορα». Επιτρέπει, για παράδειγμα, να συγκρίνουμε την παρούσα κατάσταση μιας φιλοσοφικής παράδοσης που είναι ευρέως γνωστή αλλά διυπρόσπλητη, όπως η γαλλική, με μια παράδοση λιγότερο γνωστή αλλά πολύ προσιτή, όπως η ολλανδική. Τι κρύβει η λέξη «φιλοσοφία» σε δύο χώρες με τόσο διαφορετική πολιτισμική ιστορία;

Ο φιλόσοφος D. Janicaud, που συντάξε το άρθρο για τη Γαλλία, σε τέσσερις σελίδες εκτυλίσσει ένα μεγάλο αριθμό κύριων ονομάτων και εννοιών που χρησιμοποιούν μεταξύ τους οι Γάλλοι φιλόσοφοι τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια. Ο Janicaud εδώ επιχειρεί να οροθετήσει μια «πολλαπλή λογικότητα», [rationalité plurielle], επικαιρικός προσδιορισμός που αναφέρεται στην ποικιλία των ειδών της φιλοσοφικής πρακτικής και στη δυνατότητα να υπάρξει μία και μοναδική φιλοσοφική μεταγλώσσα. Όλα τα επίμαχα θέματα σπιννοβίζονται και κρίνονται με μεγάλη ταχύτητα: αυτό όμως, που ίσως εντυπωσιάζει περισσότερο είναι ο κωδικοποιημένος χαρακτήρας της γλώσσας που χρησιμοποιείται, κυρίως μέσω πολλών υπαινικτικών αναφορών, ενός συνεχούς παιγνιδιού ελλειπτικών φράσεων και υπονοουμένων με έντονο τοπικό χαρακτήρα. Αν δεν είστε ο ίδιος Γάλλος φιλόσοφος συνεπώς ήδη εξοικειωμένος με την ιστορία της γαλλικής φιλοσοφίας, την οποία όμως ακριβώς φιλοδοξεί να διασπείναι το παρόν έργο, το νόημα αυτών των αναφορών μοιραία θα σας διαφύγει κατά το μάλλον ή ήττον. Λες και ο συγγραφέας ήθελε κυρίως να αποδείξει ότι η φιλοσοφία, μολονότι γίνεται ολοένα και περισσότερο αποτυπωματική και πολύμορφη, είναι ακόμη, τουλάχιστον στη Γαλλία, δύσκολος κλάδος που απαιτεί μια περίτεχνη ρητορική και προϋποθέτει σπάνια ευρημάθεια.

Τι ανακούφιση νιώθει ωστόσο, κανείς, όταν στρέφεται στο κεφάλαιο που αφορά στην Ολλανδία! Σε εννέα μόνο σελίδες ο φιλόσοφος G. Nuchelmans μας δίνει μια σαφή και πλήρη επισκόπηση όλων των θεσμών, εταιρειών, σινεδριών και επιθεωρήσεων που ασχολούνται με την προώθηση και διάδοση της φιλοσοφικής σκέψης στην Ολλανδία. Επιπλέον ο Nuchelmans δίνει χρήσιμες πληροφορίες σε όσους θα ήθελαν να εμβαθύνουν περισσότερο στην ιστορία της ολλανδικής σημειολογίας, στη δεξίωση του Husserl στην Ολλανδία ή στην πρόσφατη

εξέλιξη της λογικής και της φιλοσοφίας των επιστημών. Μόνο προς το τέλος του άρθρου αρχίζει κανείς να αναρωτιέται: Μα για ποιο πράγμα συζητούν οι φιλόσοφοι στην Ολλανδία; Μήπως η ολλανδική φιλοσοφία περιορίζεται να αρχειοθετεί, να συνοψίζει, να σχολιάζει και να διδάσκει ό,τι έχουν επινοήσει άλλοι φιλόσοφοι σε άλλες χώρες; Η αχαλίνωτη ρητορεία του Janicaud που επιδιώκει να επιβάλει μια εικόνα του φιλοσόφου ως κατακτητού των εννοιών, εδώ μοιάζει να αναστρέφεται προς το αντίθετό της, το λογιστικό πνεύμα του Nuchelmans, αντιπροσωπευτικό μιας φιλοσοφίας της φρόνησης και της σεμνοτυφίας, το οποίο σχεδόν θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε «καλβινιστικό».

Κιτά συνέπεια έχουμε αφ' ενός μια αισθητίζουσα φιλοσοφία, καθ' εξιν κοσμική αλλά ενίοτε αρκούντως ερμητική, αφ' ετέρου μια φιλοσοφία νηφάλια και επαγγελματική αλλά εξηγητική και περιορισμένη στο ρόλο της ως θεραπεινίδας της επιστήμης [ancilla scientiae].

Αν αυτή η εικόνα των διαφορών μεταξύ των δύο εθνικών παραδόσεων είναι παραμορφωτικά σχηματική, παρά ταύτα η αντιπαράβολή αυτών των δύο κειμένων αποκαλύπτει κατά τον καλύτερο τρόπο την ασυμβατότητα της προβληματικής τους, δηλαδή τους εξαναγκασμούς και τις πιέσεις που ασκούν το εθνικό συλλογικό ασυνείδητο και ο τοπικός πνευματικός κόσμος πάνω σε τέτοιου είδους απόπειρες να διαβεί κανείς τα σύνορα και να επικοινωνήσει μ' ένα διεθνές φρόνιμο. Αν οι υπεύθυνοι αυτής της έκδοσης τρέφουν «την ελπίδα ότι οι συγκρουόμενες απόψεις μπορούν να γίνουν αντικείμενο έλλογου διαλόγου που θα στηρίζεται στη δύσκολη προσπάθεια να αναγνωριστούν οι προϋποθέσεις του «άλλου», από αυτόν τον τόμο μοιάζει να προκύπτει ότι για να αναπτυχθεί ένας διάλογος «χωρίς σύ-

νορα», θα έπρεπε οι φιλόσοφοι να στρέψουν αυτήν τη δύσκολη προσπάθεια πρωτίστως και προπάντων προς τους ίδιους τους εαυτούς τους: αυτό βέβαια, συνεπάγεται μια ιστορική κριτική του κλάδου της φιλοσοφίας, την οποία οι καταγραφές εθνικών ρευμάτων – που σε τούτο το έργο προσφέρονται προς αμοιβαία ασυνεννοησία – πράγματι αδυνατούν να παραγάγουν.

Μετάφραση: Βαγγέλης Μπισιώρης

* Ο Rokus Hofstede είναι Ολλανδός ρομανιστής.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

1. Επιθεώρηση *Liber*, τεύχος 17.